

Івона Сарсей.

В давнім подружжю і в новім*.

(Переклала з французького Н. Чужа).

— „Треба пожалувати всіх тих, хто не мав матері, — говорив Поль Бурже за часів, котрі сьогодні видаються нам дуже далекими. Але ще перед ним Віктор Гюго, згадуючи своє „золотоволосе дитинство“, а також трьох вчителів, що чарували його в дитячих роках, — „сад, старого пароха й маму“, висловив *summa summagum* своєї любови цим пів-віршем:

— „Моя мати-була моя мати“...

І цим сказав все.

Матір довоєнної доби оточували своєрідним культом, якого молода нинішня генерація вже сливе не знає, а який проте на наше щастя мабуть повернеться. В ту добу діти не пригадувались над материним віком, бо ж в їх очах вона була втіленням мудрости, любови, чогось такого, що пробуває поза межами часу, простору й що має прикмети вічності. Коли їй було тридцять літ, вони не бачили ані її розцвіту, ані її молодости, так само, як не помічали й її постаріння: вона була „Мама“. Хай би запитали у кого-будь з них: — „Чи твоя мама гарна“? — Він би здивувався. То була мама, такого питання не можна було й ставити. Мама була — тільки мама, тобто істота, котру люблять і котрої не судять.

Після ж війни оточення довкола мами змінилось і почала вона жити в іншому кліматі. Цей рід побожного пошанівку до батьків ще хоч і зрідка подибується, але тільки в родинах побожних, численних, де дітей і нині виховують, як колись — в radoщах, ніжності, в певності, яку дає щоденна інтимність. В таких родинах мати цілком віддана дітям, батькові, котрого поважає, й домові, котрий люблять. Там діти дихають цим братерським повітрям, й щастя їм видається річчю легкою, бо ж там кожен має свою ціну й займає те місце, що йому належиться. В родинах інших... — Боже мій! — В родинах інших... — Пожалься, Боже.

В 1918. році спробували якось пристосуватись будьто до потреб доби. Перший клопіт, якого хотіли позбутись, були це всі незручності родинного гнізда. По змозі — якнайменше, або й жадних дітей! Житло упрощене аж до такого ступня, що його порожнеча стала викликом. Пан має свою працю. Пані — поза домом — свої заняття. В найліпшому випадку обох об'єднує думка, але ж не серце. Це — приятелі подорожі, й обоє радо дезертерують з холодного, непривітного дому, що його, коли й розвеселяють, то не сміх дитячих голосків, а гавкання цуцика — замість дитячого сміху. Чиста правда, що повоенна доба

* Наголовок в оригіналі: Старі пісні й нові.

стала добою затьмарення родини. Сини й доньки женуться „за слушною ситуацією“. У хвилині відпочинку вони кохаються в грубій грі копаного мяча, й обіднуються у цілі ватаги, що почувують себе добре рішуче скрізь лише поза батьківським домом. Але що ж зробили для того, щоб їх вдома втримати? Дуже мало. Матері зо свого боку жили своїм власним життям. Вони наложили на себе різні повинності та обовязки, часами справжні, часами лише такі, що штучно стали необхідними. Щоправда, ті матері навчилися працювати, але ж навчились і „не старітись“. Переходячи від кремів до шмінок, а від шмінок до тривалих кучериків, прибрали вигляд сестер своїх доньок. — „Знаменито сьогодні виглядаєш“ — говорить донька своїй матері, — Чи це така а така масть дає тобі таку гладеньку шкіру? Порівнюючи свою анатомію в купелевих трико, обидві генерації по товариськи ставляться одна до одної. — „Знаменито тримаєш форми, муньо!“ Або — „Ех, сьогодні ж ти трохи несвоя, мадам Жюлет!“ — „Щось не ведеться, чи може не спиться?“...

Слово „мама“ навіть вийшло з репертуару, немодне. Молоді студентки давали своїм матерям ласкаві, але ж смішні прізвиська: „Мамі“, „Муньо“, „Мерет“, „Місс-Ма“, або найпростіш, як подружок, називали хресним найменням.

Звичайна річ, можна погодитись, що слово — лише умовна композиція звуків і не криє в собі почування. Але ж воно вже вказує на втечу. Більше нема окреслених позицій: мати й донька позичають одна одній свої сукні, свої капелюшки, діляться косметичними рецептами, як добрі приятельки. І кожна цілковито зберігає „свою повну свободу“. Часами вони — товаришки, подружки, але ж часами — й суперниці, що уважають одна одну собі за рівню. Вони навіть люблять одна одну, але ж на свій спосіб: під умовою, що не перешкоджатимуть собі обопільно ні в чому. І кожна ставить на перший плян свою повну незалежність.

Була це дивна доба. Ані години, коли сідають за стіл, не збирали родини коло родинного стола. Студентка між двома лекціями забігає зїсти яєшню на кінці стола. „Муньо“ снідала десь в місті. Батько, раз-у-раз непевний щодо проєктів своєї родини, вважав за найпевніше пообідати в ресторані.

Таким способом дім звели лише до ролі почекальні, з журавлями теплої та холодної води, з центральним ogrіванням тощо. Сюди можна було входити й виходити, не зустрічаючись. Вряди-годи хтось виявляв своє здивовання: — „Так ти тут?“...

Увечері один біг до біографу, другий, перетрушуючи свою філософію, готовився йти кудись на чай, а третій просто залишав записочку: — „Не турбуйтеся мною, їду на вуік-ейнд“.

Без приписів і без душі, родина, позбавлена свого престоїжу, стала якимсь дивовижним товариством, де один не складав другому жадних звітів. Дух жертви, ніжна відданість матерей, самовідречення, дисципліна, здавалось, стали пере-

судами, що їх недоцільно але вперто зберігають. Дух свободи, що оживляв цю корпорацію, увільняв кожного її члена від всяких примусових повинностей. За обов'язок признавалось лише те, що кожний сам вважав за вказане. Здебільша ж було так, що жаден жадного обов'язку собі й не призначав. — „Моя приємність мені вистачає, а на решту мені наплювать“ — це була центральна ідея, що вязала ці близькі істоти, зібрані під одним дахом.

Честь когось із них або щастя? — Та це ж — слова! Слова, й ще слова порожні й позбавлені всякого сенсу. „Кожен для себе“ — от се закон!

Отже годі не ствердити, що ці вулкани егоїзму в менті своїх вибухів нічого великого з себе не викидали.

Ці матері, занадто гарні, завжди заняті самі собою, — що доброго зробили вони для своїх доньок? Нині починають вже помічати, що осягнені наслідки є далекі від того, щоб зватися блискучими. Спрямувавши молоду генерацію на шлях тяжкого заробітку, матері не передбачили, що коли всі вхопляться таких життєвих форм, — то лише дуже мала кількість осягне ліпші місця.

Не навчивши молодь справжнього життя, не давши їй смаку родинного тепла, цих дітей поставили без зброї перед метою, для якої вони були ніби створені, але нічим неприготовані. Ненаситні в своїх особистих успіхах, ці „муні“ й „міс-Ма“ не вміли забезпечити майбутности своїм дочкам. Не зуміли приманити за тишком родинного огнища юнаків, що могли б стати чоловіками їхніх дочок, юнаків, що з природи своєї куди більше вражливі на тепло привітного родинного кубельця, як про це звичайно думають. Оздоблені своєю невянливою весною, „муні“ хотіли ще подобатись і тоді, коли вже їм віддзвонили. Занадто переконані в тім, що здібність заробітку дасть їх дітям незалежність, вони не зробили рішуче нічого, щоб молода генерація могла улаштувати собі відповідно подруже життя. Йдучи послідовно, від одного до другого, ці „занадто відмолоділі жінки“ знищили найбільше рушійну силу світа — дім, тобто родину.

Але ж ідеал післявоєнної доби збанкрутував. Зо штучної величності залишилась лише спрага відмолодження. Є вже деякі познаки, що вказують на правдиве відродження. Ось докази. Молоді дівчата люблять дітей. Так як і раніш, вони бажають мати чоловіка й просте життя. Ціла країна схвильована до глибини душі, аж до шалених радощів, коли вкрадену маленьку дитину знов повернено батькам. Бачимо маршала Петена, генерала Вейганда, які посвячуються справі освіти, як життєвому питанню цілого краю. Бачимо часопис „Луна батьків“, як вона працює, шукаючи нової мудрости. Бачимо часопис „Фігаро“, який дає образки цілої галерії матерей, що схилились над своїми дітьми.

Молода докторка, мати прекрасної дитинки, вся захоплена своєю новою ролею, сказала мені:

— „Нещастя моє в тім, що, виходючи заміж, я мусіла вчитись всього, а бо не знала рішуче нічого“.

Оце та, що знайшла справжній сенс життя.